

Viddas vakre vinterland

Kald vinter, varme mennesker. Vi fulgte i forbøndenes spor og dro med hest og slede på en historiske reise over Rørosvidda.

TEKST OG FOTO: IDA ANETT DANIELSEN

Ferdasgårder

Ferdasgårdene var helt nødvendig for at handelen på Røros skulle fungere. Det var her folk som kom langveis fra, og som kjørte i store følger gjennom vinteren med malmlass og handelsvarer, fikk overnatting og stallplass på veien. Flere åpnet hjemmene sine for slitne hestekjørere, og enkelte av disse gårdene som hadde ekstra stor plass for losjerende og hester, fikk status som ferdasgårder.

TYRKETÅR: På turen var det ofte tid for rastestopp, for bålkokt kaffe, spekemat og «tjukk-snip». Eller for en skål med de edlere dråper.

Forbønder

Jennom flere århundrer har handel til og fra Røros foregått med hest, og det var først og fremst svenske bønder fra Härjedalen og Dalarna som kom for å tveksle varer mellom svenske bygder og Røros. De ble kalt forbønder siden de kjørte «foror» eller lass, med hest og lede. De omfattende handelsforbindelsene mellom bygdene på Røros utviklet seg etter at Røros Kobberverk ble grunnlagt i 1644, og det tok ikke slutt før jernbanen og bilene tok over for hestene. På 1970-tallet tok en gjeng ildsjeler opp igjen tradisjonen. Disse turene blir gjort den dag i dag, og følger de samme gamle vinterveiene som forbøndene kjørte før i tiden.

m

Mørket er i ferd med å senke seg, og det er kun lysskinnet fra noen fakler på sledene som lyser opp veien foran oss. Tonene fra hestebjellene klinger i travende takt, og under gode, varme skinnfeller kjenner man så vidt at vinden biter kaldt i kinnene. I sledene, som denne kvelden er på vei over de snøkleddede viddene fra utgangspunktet i Vauldalen Fjellhotell utenfor Røros, sitter vi en spent gjeng på seks.

EN HILSEN FRA FJELLET. Vel fremme på Volldalskoia står husfrua Jorid Skott Svendsen (55) og ønsker oss varmt velkommen.

Kling, kling! Det klirrer høyt i matklokka – det er tid for mat og litt bli-kjent tid. Inne i koia blir vi møtt med hjemmelaget tyttebærgløg. Kubbelys og telys står tett i tett og det spraker høyt fra ildstedet i midten. Det er nesten noe magisk over stemningen, og da den lokale trubaduren Odd Sundt spiller opp med toner til diktet Skal hilse fra fjellet, er det nettopp en hilsen derifra vi får servert.

Først ut er «sikklemme», hjemmelaget lefse med sik fra Femunden. Så følger røkt reinsdyrfilet servert med lokale råvarer og hjemmelaget flatbrød. Desserten er suppe kokt på blåbær og krekling med en klatt krempiska flöte, fra Rørosmeieriet så klart. For her er ingenting prisgitt tilfeldighetene. Også koias tømmer er hentet fra de dypeste skogene rundt Femunden, og veggene er stein fra de gamle brokarene til den gamle riksgrensebrua.

– Det er viktig for oss å ta vare på historien og bevare de gamle tradisjonene, forteller Jorid mens hun heller opp i kaffe fra den gamle bålkjelen.

– Her er det ikke noe glitter og stas, og det virker som at folk setter pris på det, sier hun.

Jonvald Nikkinen er en del av reisefølget, og 70-åringen bekrefter vertinnens antagelser.

– Alt her er så ekte. Musikken, vertskapet og maten; alt er så stemningsfullt, skryter han.

NÅR TIDEN STÅR STILLE. Under middagen fortelles det mer om turen vi så vidt har startet på, som før i tiden ble gjort av svenske bønder som dro til Røros for byttehandel og fest. Og er det én ting Jorid vil at vi skal huske på, så er det å slappe av mellom transportetappene. Hun peker på en gammel steinklokke på veggen som har stoppet - visstnok med vilje - for å minne folk på at her skal man

«I starten betalte de for seg med hestemøkk»

ta det med ro, og leve et liv i hestens tempo. Alt er dermed lagt til rette for vår reise tilbake i tid. Dette er et sted hvor gamle tradisjoner virkelig får leve i sin fulle sjarm.

Da det lokale ølet med navn som «Hovistuten» og «Spell-Ola» kommer på bordet, fortelles både historier om oksen til An-Magritt og arbeiderklassens kamp på Røros. Og «Spell-Ola» - ja han ble med oss på resten av turen også.

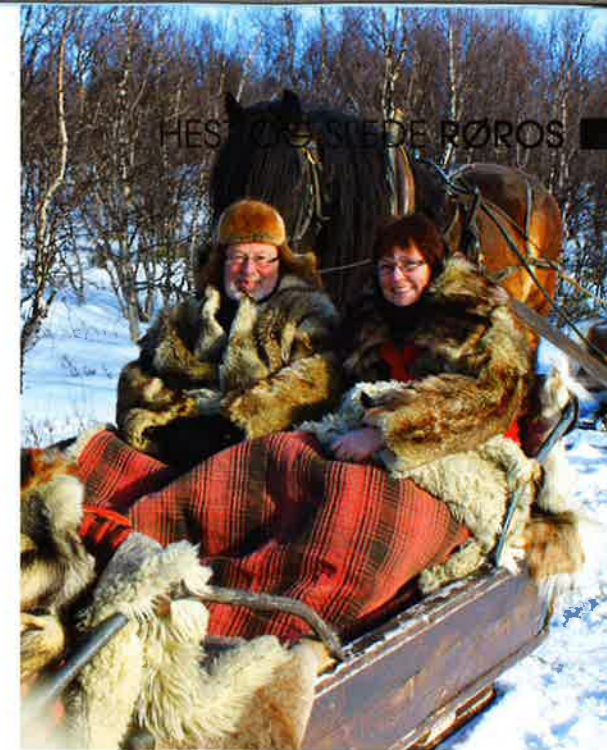
I TRADISJONEN TRO. Dagen etter våkner vi opp til et vakkert vintervær. Frostrøyken ligger tykk over fjelltoppene. Innpakket i en lånt pelsofte og med sko av reinsdyrskinn, skjønner jeg likevel fort at jeg ikke trenger å være redd for å fryse.

På gårdsplassen er kuskene i full gang med pakking og saling av hestene. Også dette foregår i tradisjon tro: Maten pakkes i tradisjonelle ferdaskrin, moderne lastetau er byttet ut med gamle tregreiner og sjefskusk og Jorids ektemann Ole Peder Svendsen (60) viser oss hvordan «bak-ola'n» eller «romp-kjevla» festes på hesten. Og han vet hva han snakker om. Oppvokst med hest og en interesse større enn de fleste videreformidler han godt hvordan samspillet mellom hest og kar fungerte den gang som nå.

Så er vi klare. Med autentisk utstyr, sleder og klær kunne vi fort blitt forvekslet med en hvilken som helst gjeng forbønder fra de gamle, svenske bygder der vi sitter i sledene bak fire, flotte hester – både kusker, husfrua Jorid og oss seks spente «medåkare» klare for et fire miles langt vintereventyr. Vidde er snødekt og ligger langstrakt foran oss. Det er nå det virkelig begynner.

SLOW MOTION. Det er et vakkert bilde vi befinner oss i. Solglimtene dukker opp bak fjelltoppene, og fjellheimen er pakket inn i et lunt, og kritthvitt lag. Hestene puster tungt der de trekker sledene bortover vidde i behagelig tempo.

Vi lever i nuet og det skal ikke lang tid før både teknologiske duppeditter og internett har gått i glemmeboka. Jeg skvetter litt til når det plutselig kan skimtes en bil i det fjerne. Hverdagen slik vi kjen-

► **TRADISJONSRIKT:** Jonvald Nikkinen (70) og Liv Aastad (59) i hver sin lånte «mudd» som tradisjonelt sett holdt forbøndene varme i vinterkulda. En del av det gamle utstyret er funnet på auksjon, som dette ferdaskrinet det ble servert mat i på turen (midten).

◀ **GJESTFRIHET:** Skottgården har lang tradisjon med å ta imot forbønder, og var et naturlig stopp også på vår reise (øverst). Jorid passet godt på reisefølget sitt og hadde ofte noe godt på lur (midt-en). På veien besøkte vi også «Bua», en gammel ferdagård og nedlagt butikk, komplett med varer fra 50- og 60- tallet (nederst).

ner den virker langt unna. Den slående vakre naturen står uberørt av tidens gang, og det gjør virkelig noe med oss som mennesker.

– Prooooo, roper Ole Peder, og meddeler at det er klart for første rast for hestene.

Mens hestene gomler i seg høy, trekker husfrua opp en flaske fra innerlomma.

– Får hestene, må vi og få, ler Jorid og deler villig av medbrakte styrkedraper.

På denne turen blir både hester og folk tatt godt vare på.

«Je e så varm i tjåkkåan. Man bli vérbitten ja når man har vørre ute hele dagen»

DET GODE LIV. Snart er etappen fra Valdalen til Brekken unngjort. Vi kjører inn på flotte Skottgården, hvor natta skal tilbringes. Gården har vært i Jorid Skott Svendsens familie i 13. generasjoner, nå er det dattera Oda Mari (25) som har overtatt driften. Rommene er flott dekorerte, senger og møbler er funnet på låven og restaurert. Håndklær og morgenkåpe er lagt frem i reneste hotellstil. Det er lett å føle seg som hjemme.

– Je e så varm i tjåkkåan. Man bli vérbitten ja når man har vørre ute hele dagen, kommer det fra kusken Tor Westberg, med rødspeng i kinna.

– Ja, no vart je sigen, stemmer kusk Rune Randen med, tydelig fornøyd med kjøtttrullen som ble servert til middag.

Historisk sett bød neppe forbøndernes reiser over vidda på like mange innslag av det gode liv.

– Ja, med så god mat må vi nok gå resten av turen. Hestene orker ikke å dra oss mer, ler Britt Spånberg (50).

HISTORISKE SKOTTGÅRDEN. Historien til Skottgården går helt tilbake til 1651. Den fikk tidlig status som ferdagård, siden gården ofte var første stopp over grensa for de svenske forbønderne. I starten betalte de for seg med hestemøkk, som ble brukt både som fôr og gjødsel. Andre ganger sang de for å få mat til hestene. Det var ikke før utpå 1800-tallet at det var vanlig å ta betaling i klingende mynt. Når folk åpnet hjemmene sine, ble nyheter, sladder, musikk og mat-tradisjoner delt mellom de forskjellige bygdene i traktene.

Også brekkingene kom til Skottgården for å hente varer og post, eller for å spille kort og drikke karsk. Ryktene sier at også Prins Karl tok turen innom da kan var på rypejakt i traktene i 1891.

– Så på Skottgården har både bra folk, fanter og kongelige høyheter vært på besøk, forklarer Ole Peder.

Vi sitter i finstua og hører nøye med da han forteller om de gamle historiene, om krumspring, festing, og turene til Rørosmartnan.

– De som tror at forbondetur er slaraffenliv faller fort av, ler Rune.

GJESTFRIHET. Vi må videre. Etter en god natts søvn er firbeinte og tobeinte klare for nye mil i vinterlandskapet med jevnlig pauser hos gjestfrie gårder underveis. Det går i jevnt tempo over store Hittersjøen, og til slutt inn på den gamle ferdagården Billehaugen der John Bernhard Sødal gledelig åpner hjemmet sitt for både hest

▲ **PUST I BAKKEN:** Det er hestene og kuskene som gjør den største jobben på en slik tur. Her nyter kuskene Tor Westberg (t.v) og Ole Strickert en velfortjent, varm kaffekopp.

og folk. På kvelden får vi servert tradisjonelt forbondemåltid - røye og rømmegrøt servert på samme tallerken, som utrolig nok utgjør en god combo.

«Og Spell-Ola»? Joda, han er fortsatt med.

Akkompagnert med hjemmebrygget øl, skrøner fra gamledager, og besøk av spellemannsduoen Terje Husdal og Jo Ryen varer kvelden så ut i de lange nattetimer.

SISTE ETAPPE. Dette er det enkle liv – men med masse luksus i tillegg. Likevel får vi kjenne på kroppen hvor tøffe turene til forbønderne kunne være. Siste etappe inn mot Røros går gjennom skikkelig snøføyk. Det biter kaldt i kinnene, og etter godværsdager får vi oppleve noe av fjellkulda disse viddene er kjent for. Men da sola gløtter fram under siste kafferast før oppløpssiden til reisemålet, er hele følget enige om at værgudene tross alt har vært svært vennlig-

sinnede disse dagene.

Vi har vært privilegerte som har fått være en del av en historie og tradisjon, med lokalbefolkningens gjestfrihet og de naturskjønne omgivelser som lever i beste velgående. Hverdagens kjas og mas har blitt borte i vår boble av ro og fred ute blant Midt-Norges øde vidder.

Forbøndernes reise var bare halvveis da de skimtet Røroskirka i det fjerne. Vår ferd går mot slutten etter tre dagers sledetur på de gamle vinterveiene fra Valdalen Fjellhotell. Aller helst skulle jeg sett at vi fikk bli med på den kalde reisen tilbake igjen. ■

Se film fra turen og bli med på reisen over Rørosvidda. Last ned Reiselyst-appen i AppStore.

Fakta Valdalen

► REISE HIT

Valdalen Fjellhotell ligger drøye 35 min fra Røros. Fra Oslo til Valdalen er det 42 mil med bil, fra Ålesund 45 mil og fra Trondheim 20 mil. Widerøe flyr daglig Oslo-Røros med priser fra kr 1100 t/r, samt at det går buss og tog. Transport fra Røros stasjon til Valdalen kan avtales med hotellet.

► HOTELLET

Valdalen Fjellhotell har rom og kurs- og konferansesenter, og arrangerer flere aktiviteter som julebord, snøscootersafari og hest og slede-tur. I høst arrangeres også VM i Rørospols og NM i Rakfisk på hotellet. Pris fra kr 1075 for dobbeltrom inkl. frokost.

► FORBONDETURER

Vi var med på forbondetur i regi av Valdalen Fjellhotell. De arrangerer flere turer om året, og grupper kan bestille på forespørsel. Foreløpige planlagte turer for 2016 er 4.-7. februar og 10.-13. mars. Pris avhenger av antall deltagere og tidspunkt.

► **MER INFO:** www.valdalenfjellhotell.no

